

studiedag stadsvernieuwing en stedelijkheid 2002 2022 2042

Mechelen 28 april 2022

stadsvernieuwingsprojecten,
enkele bedenkingen voor halverwege

André Loeckx

Vlaanderen
is sterke steden

Stadsvernieuwingsprojecten (SVP), enkele bedenkingen voor halverwege

- 1. heel wat uitgangspunten van 2002 zijn nog steeds relevant
- 2. heel wat resultaten van SVP en CS 'mogen gezien worden'
- 3. de SVP: genereerden heel wat ervaringen en lessen 'en cours de route'
- 4. de SVP realiseren de projectmodus van stadsvernieuwing
- 5. de SVP vergen een meervoudige rol van het ontwerpen
- 6. de SVP getuigen van de opkomst van blauw-groene en klimaatbewuste stadsvernieuwing
- 7. latente uitdagingen 'urbi en orbi' worden prominente *matters of concern*
- 8. de SVP zijn niet klaar met de stad; de stad is niet klaar met de SVP en dus...

1. heel wat uitgangspunten van 2002 zijn nog steeds relevant

het Witboek en de Stadsvernieuwingsprojecten

- het Witboek, uitgangspunten voor vernieuwde stedelijkheid:
 - 'de stadrepubliek': de stad aan zet
 - van 'de compacte stad' versus 'de nevelstad' naar 'de rasterstad'
 - '4D stedelijkheid': Dichtheid, Diversiteit, Democratie, Duurzaamheid
 - 'good governance' door ontkokering van sectoren en diensten, lokale en bovenlokale
 - 'drie-sporen aanpak' (*urban trialogues*): stadsbeleid+stadsdebat+stadproject
- uitgangspunten voor Stadsvernieuwingsprojecten (SVP):
 - het SVP: proefbank voor vernieuwde stedelijkheid
 - het SVP: hefboomwerking en synergie (*'projet de projets'*)
 - drievoudige coproductie: publiek-publiek, publiek-privaat, publiek-civiel
 - het stadsontwerp als platform voor ruimtelijke kwaliteit
 - de regie gevoerd door de stad, ondersteund door *capacity building*

2. heel wat resultaten van SVP en CS: ‘mogen gezien worden’

realisaties die het verschil maken:

- +70 stadvernieuwingsprojecten en +70 conceptsubsidies saangezet;
- kwaliteitsvolle stadsprojecten: o.m. IGLO Antwerpen, Zuurstof Brugse Poort Gent, Reconversie UCO Gent, Centrale Werkplaatsen Leuven, Turnova Turnhout, Stedelijk wonen aan de Leie Deinze, Nieuw Sledderlo Genk, enz. enz.
- innoverende conceptsubsidies: o.m. De stadstuin Ronse, Nederhem Halle, Stadsportaal Brugge, Immerseel Aalst, Kolenspoor Genk, enz. enz.
- verwezenlijkingen: herbestemming postindustriële sites, synergie van deelprojecten, herwaardering publieke ruimte, promotie stedelijk wonen ...

innoverende werkwijzen:

- synergie tussen sectoren, administraties, fondsen, actoren
- aanzetten van drievoudige coproductie: Pub-Pub / Pub-Priv / Pub-Civ
- *capacity building* van lokale besturen, lokale administraties, ontwerpers
- stads- en landschapsontworp als platform en gelijkrichter

3. de SVP: heel wat ervaringen en lessen 'en cours de route'

3.1. aanzetten voor 'nieuw-functionalisme': accommoderen van nieuwe (of te herwaarderen) functies; de stad functioneel en typologisch heropladen:

- werken / maken / produceren in de stad, anders wonen in de stad, reorganisatie van het randstedelijk wonen, uitbreiding zorgfuncties, belang van groen en water, aanleg voor langzaam verkeer, bereikbaarheid, renovatie en hergebruik, collectieve uitrusting (warmtenetten...)

3.2. aanzet van 'meerschalingheid': stadsprojecten niet opsluiten binnen één schaalniveau (de middenschaal)

- werken in één of meerdere stadszones: het 'historisch' centrum, de 19e eeuwse gordel, de 20e eeuwse gordel, de randstad, de stedelijke periferie, de stedelijke buiten
- combineren van deelprojecten van allerlei maten: S M L XL / *'zooming in & out'* tussen korrelgroottes: gebouw, cluster, straat, buurt, stadsdeel / samenspel tussen stadsontwerp, landschapontwerp, infrastructuurontwerp, architectuur

3. de SVP: heel wat ervaringen en lessen ‘en cours de route’

3.3. erkenning van ‘meertijdigheid’: de SVP bestrijken meer dan één tijd

- meertijdigheid = denken in meerdere tijdslijnen tegelijk : voorbij ‘het stilzetten van de tijd’ in masterplannen, architectuurplannen, *renderings*
- modi van meertijdigheid: lange duur(!), onmiddellijkheid (‘quick wins’), tijdelijk gebruik, vervangbaarheid, aanpasbaarheid, hergebruik, terughoudendheid, niet-gebruik, historische terugblik, hypothetische vooruitblik (‘what if’) ...

3.4. besef van ‘co-auteurschap’, belang van coproductie en meervoudige ‘awareness building’ en capacity building:

- ontwerpers zijn lang niet de enige auteurs van de SVP
- heel wat ‘mede-ontwerpers’ of co-auteurs, elk met eigen *terms of reference* : bestuurders, beleidsmakers, planners, experts, sectoren en diensten, jury’s, stuurgroepen, projectleiders, ontwikkelaars, eigenaars, buurtcomités, bewoners, ...
- belang van ‘awareness building’ en *capacity building* van de betrokken co-auteurs met het oog op efficiënte en kwaliteitsgerichte coproductie

4. SVP realiseren de (bouw)projectmodus van stadsvernieuwing

- de projectmodus is onderdeel van een 3-sporen aanpak:
 - dialoog van stadsbeleid+stadsdebat+stadsproject (*urban dialogues*):
 - beleid en project zijn complementair en definiëren elkaar;
 - de projectmodus beschouwt projecten als actoren van stedelijke ontwikkeling
- de projectmodus van de SVP is doorgaans een '(bouw)projectmodus';
deze modus werkt op een andere wijze aan stadsontwikkeling dan 'maatschappijmodi' (economische, sociologische, politieke,...) en ook anders dan de planningsmodus, de beleidsmodus, de vastgoedmodus, de kavel-per-kavel modus, de informele modus, de ontwerpmodus,...
- de (bouw)projectmodus van de SVP gaat over meer dan 'stenen' en 'architecten';
in de bouwprojectmodus is het SVP een samenspel van een complex projectproces (dat inzet op meertijdigheid, co-auteurschap, coproductie, *capacity building, ...*) en een complexe materialisering van de gebouwde ruimte

5. de SVP vergen een meervoudige rol van het ontwerpen

ontwerpen wordt een meervoudige opdracht doorheen het projectproces:

1. ontwerpend onderzoek
2. visievorming / beeldvorming
3. onderhandelend ontwerpen
4. beeldend ondersteunen van participatie en *capacity building*
5. beeldende synthesevorming en formulering van stedelijke pacts
6. beheer van aanpasbaarheid, flexibiliteit en tijdsduren
7. kwaliteitscontrole en kwaliteitsontwikkeling doorheen het projectproces
8. vorming en uitwisseling van stedelijke kennis en ervaring
9. ondersteuning van het stadsdebat
- 10

6. de SVP getuigen van de opkomst van blauw-groene en klimaatbewuste stadsvernieuwing

- de blauw-groene stad werd terecht een structureel register van stadsontwikkeling
- tegelijk wordt blauw-groen stadsvernieuwing niet zelden gereduceerd tot een generieke mantra (banale vergroening van elk stadsplein, daktuinen bevorderd tot 'productief landschap', moestuinen gepromoveerd tot 'stadslandbouw', obsessief begroeide gevels en balkons ...)
- de blauw-groene stad impliceert niet het 'verlandelijken' of het 'overgroenen' van het stadsweefsel maar vergt een nieuwe stedelijke ontwerptaal die rekening houdt met de historische en morfologische eigenheid van de stad

6. de SVP getuigen van de opkomst van blauw-groene en klimaatbewuste stadsvernieuwing

- klimaatbewuste stadsvernieuwing is een absolute must,
- beschikt over een stevige wetenschappelijke basis maar heeft nog steeds een grote nood aan ontwerpelijk onderzoek (o.m. over energie, waterbeheer, bodembeheer, recyclage en hergebruik, multifunctionaliteit, duurzame mobiliteit...)
- klimaatbewuste stadsvernieuwing genereert nieuwe taken en verantwoordelijkheden voor alle coproductanten van SVP
- klimaatbewuste stadsvernieuwing impliceert geen afwijzing van de projectmodus maar vraagt wel een versterking van de projectmodus

7. latente uitdagingen ‘urbi et orbi’ (klimaatherstel, sociale herverdeling, vernieuwde democratie, open en meervoudige identiteitsopbouw...) worden prominente ‘matters of concern’

- klimaatherstel is localiseerbaar in talloze aspecten van de SVP zoals stedelijk bodembeslag, ontharding, groen-blauwe stedenbouw, waterbeheer, stedelijke biodiversiteit, productie en distributie van groene energie, emissie reductie, duurzaam bouwen, duurzame mobiliteit, stedelijke korte-keten productie en distributie, renovatie, recycling en hergebruik, reserveruimte, tijdelijke bestemming, ...
- sociale herverdeling is localiseerbaar in onder meer de diversiteit en betaalbaarheid van het wonen, in de beschikbaarheid, nabijheid en laagdrempeligheid van tewerkstelling en van publieke voorzieningen, in de beschikbaarheid en toegang tot sociale netwerken, in de beschikbaarheid en toegang tot kwaliteitsvolle plaatsen, in gastvrijheid, in noodopvang, ...

7. latente uitdagingen ‘urbi et orbi’ (klimaatherstel, sociale herverdeling, vernieuwde democratie, open en meervoudige identiteitsopbouw...) worden prominente ‘matters of concern’

- stadsvernieuwingsprojecten dragen bij tot vernieuwde democratie onder meer door het localiseren van diverse gelegenheden tot participatie, door drievoudige coproductie (publiek-publieke, publiek-private en publiek-civiele), door lokale *capacity building*, door het stimuleren van het stadsdebat,...
- stadsvernieuwingsprojecten dragen bij tot een open en meervoudige identiteitsopbouw door het valoriseren van het collectieve patrimonium van landschap en bebouwing, door *awareness building* omtrent ruimelijke kwaliteit, door aanhoudende kwaliteitsontwikkeling, door onthaal en gastvrijheid,...

8. de SVP zijn niet klaar met de stad; de stad is niet klaar met de SVP

- talrijke SVP moeten worden afgewerkt of opgestart
- er blijven nog heel wat cruciale opdrachten voor de projectmodus:
 - wat met de versleten en toch gentrifiërende 19e eeuwse gordel?
 - wat met de verwarde en grofkorrelige 20^e eeuwse gordel?
 - wat met het verspillende ruimtebeslag van de stedelijke buiten?
 - nood aan het ontwikkelen van een stedenbouw voor de blauw-groene stad
 - nood aan het valoriseren van de stedelijke meertijdigheid
 - nood aan het consolideren van *capacity building* in diverse steden
 - ...

de stadsvernieuwing is halverwege: cfr 2002-2022-2042

een tweede fase biedt gelegenheid om de 'urbi et orbi' *matters of concern* te localiseren en de projectmodus te verbinden met klimaatherstel, met sociale herverdeling, met politieke vernieuwing, met een open en meervoudige identiteitsopbouw

en dus...

Vlaanderen
is sterke steden

de SVP aanpak is halverwege, kan positieve en beloftevolle resultaten voorleggen en biedt perspectieven voor een ambitieuze tweede fase...mits consolidering en versterking

1. versterken van het Team Stedenbeleid

- de toename van het aantal geselecteerde projecten en de toename van de inzet ervan vraagt een versterking van mensen en middelen voor de opvolging van de projecten
- tegelijk hoed af voor de prestaties van het huidige team!

2. versterken van de samenhang tussen de SVP en de conceptsubsiëringen (CS)

- de CS zijn geen apart programma, zij verkennen nieuwe uitdagingen en werkwijzen,
- versterken van de doorstroming van de resultaten van de CS naar de steden, naar bovenlokale sectoren en diensten, naar ontwerpers, naar bouwers en bewoners

3. versterken van de coproductie tussen de publieke, de private en de civiele partners

- overtuigen van publieke diensten en sectoren 'die niet mee zijn'
- bij de les houden en niet laten 'afdrijven' van de private partners
- een nieuwe vorm van 'stadscontract' of 'stadspact' uitwerken

4. versterking van de financiering tot een redelijke enveloppe

